

7 paskaita. Planas

- **Leksinė tipologija**
- **Žodžių darybos tipologijos klausimai**
- **Baltijos kalbų arealas tipologiniu požiūriu**
- **Jūsų pristatymai**

Leksinės tipologijos klausimai

Skaičiavimo sistemos (jų pagrindas, WALS 131)

- **Dešimtainė**

mandarinų

èr-shí-liù

two-**ten**-six

‘26’

Leksinės tipologijos klausimai

Skaičiavimo sistemos (jų pagrindas, WALS 131)

- **Dvidešimtainė** (gryna)

djolų *bukan* *ku-gaba* *di* *uŋɛn di* *b-əkɔn*
twenty cl6-two and ten and cl9-one
‘52’

- **Dvidešimtainė** (mišri: iki 99 pagrindas yra 20, >99 – 10)

baskų berr-eun eta berr-**ogei**-ta-hama-sei
two-hundred and two-**twenty**-and-ten-six
‘256’

Leksinės tipologijos klausimai

Skaičiavimo sistemos

(jų pagrindas, WALS 131)

- **Dešimtainė** **125**
- **Dešimtainė-dvidešimtainė (mišri)** 22
- **Dvidešimtainė (gryna)** 20
- Kito pagrindo 5
- Kūno dalys 4
- Ribota sistema (iki “20”) 20

Leksinės tipologijos klausimai

Spalvų pavadinimų sistemos (WALS 133)

Bazinės spalvos

- juoda, balta (achromatinės)
 - raudona
 - geltona
 - žalia
 - mėlyna
-
- Spalvų sistemų vystymasis: žr. Figure 1, <https://wals.info/chapter/133>

Leksinės tipologijos klausimai

Spalvų pavadinimų sistemos (WALS 133)

Kalbos pagal skiriamų spalvų pavadinimų skaičių:

- 3–4 spalvų pav. 20
- 4–6 spalvų pav. 26
- 6–7 spalvų pav. **34**
- 7–8 spalvų pav. 14
- 8–9 spalvų pav. 6
- 9–10 spalvų pav. 8
- > 10 spalvų pav. 11

Leksinės tipologijos klausimai

Spalvų pavadinimų sistemos

Detaliau: pvz., pagal žalios-mėlynos spalvos pavadinimų (ne)skyrimą (WALS 134):

- Žalia vs. mėlyna 30
- Žalia/mėlyna 68
- Juoda/žalia/mėlyna 15
- Juoda/mėlyna vs. žalia 2
- [kiti variantai]

Leksinės tipologijos klausimai

- Kitų sričių pavyzdžiai
- **hand** ‘plaštaka’ : **arm** ‘ranka’ (WALS 129)
- **finger** ‘pirštas’ : **hand** ‘plaštaka’ (WALS 130; neskiriančiųjų kalbų ryšys su kalbančiųjų vertimusi medžiokle ir rinkimu, žiedų nenešiojimu vs. skiriančiųjų ryšys su žemdirbyste, žiedų nešiojimu ir pan.)
- Skoliniai: arbatos pavadinimas (iš **cha** vs. **te**, WALS 138)

Žodžių darybos tipologijos klausimai

- Palyginti mažiau tyrinėta sritis (WALS visai neatspindima, plg. nebent apie veiksmo pavadinimo konstrukcijas, WALS 62: Action Nominal Constructions)
- Aspektai:
 - **raiška** — darybos būdai (plg. gramatinių kategorijų raiška) aprašyti gana gerai, ką sudomintų, žr. Aikhenvald, Typological distinctions in word-formation, In: Shopen (ed.) III, 1—64.

Žodžių darybos tipologijos klausimai

- **darybos kategorijos** (darinių semantiniai tipai) — atskirų aprašų yra (plg.: Xrakovskij (ed.), *Typology of iterative constructions*, 1997; Kaliuščenko, *Typologie denominaler Verben*, 2000; Comrie, Thompson, *Lexical nominalization*, In: Shopen (ed.) III, 334—381; Lieber, Štekauer, *The Oxford Handbook of Compounding*, 2009 ir pan.), bet nemažai kategorijų tipologiniu požiūriu dar neaprašyta ar neaprašyta pakankamai išsamiai
- Štekauer, Valera, Körtvélyessy, 2012. ***Word-Formation in the World's Languages. A Typological Survey***. Cambridge: Cambridge University Press.

Baltijos kalbų arealas

- Baltijos kalbų arealas (*Circum-Baltic languages*): germanų, slavų, baltų ir finų kalbos prie Baltijos jūros
- Kai kurios šio arealo ypatybės:
 1. Partitivityvas
 2. SVO (negrįžta), GenN/NGen
 3. Evidencialumas

Baltijos kalbų arealas: partityvas

- Finų (suomių, estų) kalbų partityvas:
 - Žymi objektą imperfektyvinėse klauzose (kitose arealo kalbose to nėra)

Suom. *kirjoitin kirje-**ttä*** (PART) ‘rašiau laišk-ą’

*kirjoitin kirjee-**n*** (ACC) ‘parašiau laišk-ą’

Baltijos kalbų arealas: partityvas

- Žymi neapibrėžtą kiekį (yra slavų ir baltų k.)

Suom. *hän söi manisikoi-**ta*** (PART)

‘ji(s) valgė žemuogi-**ų**’

(plg.: ‘ji(s) suvalgė žemuog-**es**’)

- Žymi objektą neigiamose klauzose (yra slavų ir baltų k.)

Suom. *en kirjoita kirje-**ttä*** (PART)

‘ne(pa-)rašiau laišk-**o**’

Baltijos kalbų arealas: ž. tvarka

- Kaip ir kitur Europoje, vyrauja SVO
- Baltijos areale nemažai kalbų, kur šalia SVO galimi ir kiti variantai (bet tuo pasižymi ir regionui nepriklausančios slavų, t. p. mordvių, komių kalbos)
- Daugelyje Baltijos arealo kalbų turima griežta GN tvarka (baltų, finų, iš dalies slavų (tarmių) ir skandinavų k.), bet yra ir NG (pvz., slavų, retai – ir liet. ir kt.)

Baltijos kalbų arealas: evidencialis

- Nedideliame Baltijos k. arealo plote turimos gramatinės evidencialumo konstrukcijos, kuriose vartojamos dalyvinės formos:
- finų k. (estų, lyvių) **reportatyvas**
- baltų k.:
 - latvių k. **reportatyvas**
 - liet. k. **reportatyvas** ir **inferencialis**

Ačiū už dėmesį!